

אלא נצרך ההיקש לפטור את המכה — אפילו בשוגג — מתשלומים אחרים, וכגון:

**דבהרי דמחיייה** [תוך כדי הכאת חבריו], קרע **שיראין דיליה** [קרע את בגדי המשי של חבריו]. ומלמד ההיקש שייפטר מתשלומי השיראין אפילו כשהכה את חבריו בשוגג.<sup>(1)</sup>

**אמר תמה ליה רב חייא לרבא:**

**ולתנא דבי חזקיה, דאמר:** "מכה אדם ומכה **במה**", הוקשו זה לזה כדי ללמד: מה מכה בהמה לא חילקת לחיוב בין מזיד לשוגג, כך מכה אדם לא תחלוק בו לפטור בין שוגג למזיד — תיקשי:

**ממאי** ד"מכה בהמה ישלמנה" בהכאה הנעשית ביום חול הוא **דכתיב**, ובאמת **ליכא לאיפלוגי**, אין מקום לחלק בחיוב תשלומי הבהמה בין שוגג למזיד, היות ואדם המזיק חייב בכל ענין; ומתוך כך אתה למד שכמו כן לענין פטור ממון במכה אדם, אין לחלק בין שוגג למזיד —

והרי **דלמא** שמא במכה הנעשית ביום **שבת** הוא **דכתיב** "מכה בהמה ישלמנה", דאף **בבהמה גופה איכא לאיפלוגי**, יש לנו לחלק גם במכה בהמה גופא, בין מי שהזיד באיסור

בו", אנו למדים שמשלם "דבר שיש בו נתינה", דהיינו ממון.

**תנהו** — למקרא "כאשר עשה כן יעשה לו" — **ענין להכאה שאין בה שוה פרוטה**, שאין בה חיוב של תשלום ממון, ללמד שיש מלקות בחובל.

וכך אמר הכתוב: כאשר הכה את חבריו, כן יכו גם אותו, מלקות ארבעים חסר אחת.

ומאחר שמקרא זה במלקות הוא מדבר, והוקש למכה בהמה הרי לימדך הכתוב שחייבי מלקיות שוגגין פטורין מן התשלומין, כשם שמכה בהמה חייב בתשלומין אף בשוגג.

לה-ב ועדיין תמהה הגמרא: לו יהי כדבריך, שהכתוב מתפרש לענין מלקות כשאין בחבלה שוה פרוטה. אבל **סוף סוף**, הרי ההיקש שאתה בא ללמוד על מלקות אלו שהם פוטרים מן הממון, ואף כשלא התרו בו, אין זה משום שהמלקות פוטרות, אלא משום **שלאו בר תשלומין הוא**, שהרי בהכאה שאין בה שוה פרוטה עסקינן!?

ומשינן: **לא צריכא**, לא נצרך ההיקש לפוטרו מתשלומי החבלה, כי אכן אין כאן תשלומים, היות שלא חבל בו בשוה פרוטה.

1. א. נחלקו האחרונים:

מלקות זה מחייבי מלקיות שוגגין [וראה במהרש"ל מה שכתב לפי זה לבאר את דברי הגמרא כאן].

ויש הסוברים, שהנפטר ממלקות מדין "משלם ואינו לוקה" אין חיוב מלקות זה כחייבי מלקיות שוגגין, ואינו פטור מדמי השיראין. ראה בכל זה במהרש"ל ומהרש"א בעמוד זה, ובפני יהושע ובספר הפלאה.

יש הסוברים, אפילו אם הכהו הכאה שיש בה שוה פרוטה וקרע את השיראין שלו, הרי זה פטור מתשלומי השיראין לדעת ריש לקיש הואיל ועבר על לאו של "לא יוסיף", ואף על פי שאינו מתחייב עליהן מלקות שהרי ממון החבלה פטרם ממנו [וכדין חובל בחבירו שוה פרוטה, שהוא משלם ואינו לוקה], בכל זאת לא גרע חיוב

ואי תימא ש"מכה בהמה ישלמנה" בשבת הוא דכתיב, וכי מכה בהמה ישלמנה! ? והרי פטור הוא משום קם ליה בדרכה מיניה.

**אלא לאו** בהכאה שביום חול דיבר הכתוב.

כלומר: אין אתה יכול לפרש את תחילת המקרא שעשה איסור מיתה בשוגג, שהרי סוף הפסוק מורה, שאת חיוב המיתה שכתוב זה מדבר עליו, במזיד הוא עשה, ובהכרח שהרישא של הפסוק מדברת במי שלא עשה חיוב מיתה כלל. ואם כן, בכל אופן חייב הוא. ויכולים אנו להקיש לו מכה אדם, שייפטר מן הממוץ בכל ענין.

וכאן שבה הגמרא לדברי רבה שבדף לד א:

**אמר ליה רב פפא לאביי:**

**לרבה, דאמר לעיל בדעת רבי מאיר: חידוש הוא שחידשה תורה בקנס, ולכן אף על גב**

שבת למי ששגג בה, שלא חייבה התורה אלא אם שגג בשבת (2) —

ואם תאמר כן, הרי לא תוכל ללמוד שב"מכה אדם" לא חילקת, כיון שאף ב"מכה בהמה" חילקת! (3)

ומשינן: **לא פלקא דעתך** לפרש את הכתוב "מכה בהמה ישלמנה" במי שהיכה בשבת ובשוגג, כאשר הקשית!

**דכתיב** במקרא זה: **"ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת"**.

והרי חייבי דמי? באיזה אופן מדבר הכתוב הזה?

**אי בדלא אתרו ביה, אם כן מכה אדם אמאי יומת בלי שהתרו בו!**

**אלא פשיטא** שהכתוב מדבר בראתרו ביה

—

ג. נתקשו האחרונים: מאי שנא מלקות של חבלה ותשלומי שיראין שהמלקות פוטרות את השיראין, לבין מלקות של חבלה ודמי ולדות שאין דמי הולדות נפטרין, אלא אדרבה משלם הוא את דמי הולדות [כמבואר לעיל לג א], והרי דמי ולדות שהן לבעל אינם תשלומי חבלה! ?

2. צריך ביאור, שהרי "מכה בהמה" הוי ליה מקלקל, שהוא פטור בשבת, ומה שייך לחלק בזה בין שוגג ובין מזיד, וראה מה שכתב בזה בהערות להגרי"ש אלישיב שליט"א.

3. הקשו התוספות: והרי אם תאמר כן למה לי ההיקש, וביארו, שקושיית הגמרא היא, דנימא שלא בא ההיקש אלא ללמד פטור אף כשהמית דרך עלייה.

ב. מבואר מסוגיא זו, שהמכה את חבירו ונתחייב מלקות מדין חובל, ונתחייב עמם חיוב ממון אחר שלא מדין חובל, הרי המלקות פוטרות את התשלומין, ואין אומרים בפירוש לימדה תורה מלקות של חובל בחבירו שייפטרו על ידי תשלומין, כיון שאין התשלומין תשלומי חבלה, ועיקר הדין תלוי בתשלומין שיהו תשלומי חבלה ואז בלבד הדין הוא שמשלם ואינו לוקה.

ומכאן הוכיחו אחרונים כשיטת הרמב"ם [הובאה לעיל בהערות לב א] שאם התשלומים הם תשלומי חבלה, והמלקות הם מלקות שלא מדין חבלה — פוטרים תשלומי החבלה את המלקות, שהרי מכאן משמע שחידוש התורה בחובל, הוא בתשלומי חבלה שהן פוטרים, ולא בחיוב המלקות שאינו נפטר.

קשיא קשיא אחרת, על מה ששנינו "הבא על אחותו [וכל שאר חייבי כריתות] הרי הוא משלם קנס". כי לדעתו של רבי נחוניא אין חייבי כריתות חייבים בקנס, היות שחיוב הכרת פוטרו מן התשלומין, וכמבואר לעיל ל א, שמשנתנו אינה כרבי נחוניא בן הקנה!?

ואי יתרץ רבה את משנתנו שהיא סוברת **כרבי יצחק**, הסובר שחייבי כריתות אין לוקין, וחולקת על המשנה במכות המחייבת מלקות באחותו, ולכן כשבא על חייבי כריתות כאחותו הרי הוא משלם קנס —

הרי עדיין קשיא הרישא של משנתנו, ששנינו בה: הבא על הממזרת הרי הוא משלם קנס.

ובממזרת הכל מודים שיש מלקות, ותיקשי: והא "אין לוקה ומשלם"?! (5)

**הניחא אי רבה סבר לה כרבי יוחנן**, שחייבי מלקיות שוגגין חייבין לשלם ממון, הוא רבה

דמיקטיל הרי הוא משלם, ואינו נפטר משום "קם ליה בדרבה מיניה" —

**מתניתין** — משנתנו, ששנינו בה: אלו נערות שיש להן קנס, הבא על אחותו — **כמאן מוקים לה רבה**, ולא תיקשי הא "אין לוקה ומשלם", וכקושיית הגמרא בתחילת הסוגיא לעיל לב א?!

אי מפרש לה רבה **כרבי מאיר**, הסובר "לוקה ומשלם", וכפי שפירש ריש לקיש [לעיל לב ב] את משנתנו —

הרי קשיא סיפא של משנתנו, ששנינו בה: הבא על בתו הרי הוא פטור מקנס. כי לדעתו של רבה בדעת רבי מאיר, אין אומרים בקנס "קם ליה בדרבה מיניה"?!?

אי מפרש לה רבה למשנתנו **כרבי נחוניא בן הקנה**, שאף הוא סובר "לוקה ומשלם" (4) — הרי אם כן, שמשנתנו כרבי נחוניא היא —

משום המלקות אלא משום הכרת שאינו צריך התראה!?

והגרי"ש אלישיב שליט"א ב"הערות", יישב, כיון שהסוגיא קיימא אליבא דריש לקיש, הסובר חייבי מלקיות שוגגין הרי הם פטורין מן הממון, שפיר מוכיחה הגמרא מרבי נחוניא בן הקנה שהוא סובר "לוקה ומשלם".

5. דעת הרמב"ם [איסורי ביאה טו ב] היא, שאין חייב מלקות על ממזרת אלא אם כן בעל אחר הקדושין, ותמה עליו הרמב"ד [שם] מסוגייתנו, שהרי לפי דבריו לא קשיא על ממזרת כלום, כי משנתנו עוסקת באונס ומפתה, ובאלו הרי לדעת הרמב"ם אינו חייב מלקות!?

והמגיד משנה שם הביא שכבר הקשו כן

4. פירש רש"י, שכן מוכח ממה שאמר בברייתא לעיל ל א: יום הכפורים כשבת לתשלומין שהוא פטור משום שנתחייב כרת, ולא אמר את הטעם משום שהוא חייב מלקות; ולשיטתו לא תיקשי מן הסיפא שפטרה משנתנו את הבא על בתו מן הקנס, כי לא שמענו לרבי נחוניא שיסבור "מת ומשלם" לא בממון ולא בקנס.

א. ולכאורה צריך ביאור, מנין לנו שסובר רבי נחוניא כרבי מאיר, והרי יש לומר שהוא סובר "אין מלקות בחייבי כריתות" כדעתו של רבי יצחק המובאת בהמשך הסוגיא, ולכן הוצרך לכרת של יום הכפורים כדי לפוטרו!?! וראה בזה היטב בדברי התוספות ד"ה אי.

ב. עוד צריך ביאור, והרי יש לומר דנפקא מינה באופן שלא התרו בו למלקות, שאינו נפטר

נמי מתרין לה למשנתנו כרבי יוחנן, שפירשה [לעיל לב ב] בדלא אתרו ביה, ולכן משלם קנס, הן בבא על אחותו והן בבא על הממזרת.

**אלא אי סבר לה רבה כריש לקיש**, הפוטר אף חייבי מלקיות שוגגין מן תשלומין, אם כן, **חיבי מתרין לה רבה** למשנתנו, מאחר שאינו יכול לפרשה כאחד משלשת התירוצים שנאמרו לעיל על קושיא זו! (6)

ומסקינן: **על כרחך**, רבה **כרבי יוחנן סבירא ליה**, והוא מפרש את משנתנו בדלא אתרו ביה. (7)

וכאן שבה הגמרא לדברי ריש לקיש, הסובר שחייבי מלקיות שוגגין פטורין מן התשלומין:

**אמר שאל ליה רב מתנא לאביי:**

**לריש לקיש, דאמר: בפירוש ריבתה תורה**

**חייבי מלקיות כחייבי מיתות**, שאף הן פטורין מן התשלומין כשהיו שוגגין — **מאן תנא דפליג עליה דרבי נחוניא בן הקנה?**

מי הוא התנא ששנה בכמה משניות חיוב תשלומין בחייבי כרת [ודלא כרבי נחוניא הפוטר חייבי כריתות מן התשלומין] ולא פטר אותם משום שהם חייבים מלקות, וחייבי מלקיות פטורין מן התשלומין —

שהרי — לדעתו של ריש לקיש — אין אתה יכול לומר שאותן משניות עוסקות בחייבי מלקיות שוגגין [וכפי שיפרש רבי יוחנן את אותן המשניות], היות ואף חייבי מלקיות שוגגין פטורין מן התשלומין!?

ומפרשינן לאותן משניות כאחד משני התנאים הבאים:

**אי רבי מאיר הן** — הסובר לוקה ומשלם.

שאינן הוא סובר כתירוצו של עולא [לעיל לב א] שבכל מקום "משלם ואינו לוקה", כי לריש לקיש "לוקה ואינו משלם", רש"י; וראה מה שהקשו עליו התוספות.

7. כתב רש"י: על כרחך, **אי סבירא ליה בממון ומלקות דלוקה ואינו משלם**, כרבי יוחנן סבירא ליה בשוגגים דמשלם ממון, ומוקי לה בשלא התרו בה.

ביאור דבריו הוא: שהוקשה לרש"י מנין ההכרח שהוא סובר כרבי יוחנן, והרי אפשר שהוא סובר כעולא שמשלם ואינו לוקה וכך הוא מפרש את משנתנו, ולכן נדחק רש"י לפרש את כוונת הגמרא שאם תמצי לומר שאינו סובר כעולא בהכרח שהוא סובר כרבי יוחנן.

אבל התוספות פירשו באופן אחר, והיינו,

חכמי לוני"ל להרמב"ם, והשיב דיש לומר שרבי יצחק [שלפי שיטתו מדברת הגמרא] אכן סובר שהוא לוקה אפילו בלי קדושין, אבל אין הלכה כמותו; וכתבו האחרונים, שכן משמע בפשוטו ממה שלא הזכירה הגמרא את הקושיא מממזרת אלא כאן בסוף הסוגיא, ואילו בתחילת הסוגיא [לא ב] הקשתה הגמרא רק מאחותו שהיא הסיפא של המשנה, ולא מממזרת שהיא הרישא של המשנה [והתוספות שם נדחקו בזה].

אלא שהחת"ם סופר תמה על תשובת הרמב"ם, דמנין לגמרא להחליט שרבי יצחק סובר כן ולהקשות, וראה פני יהושע כאן, ובהקדמת חתנו לפני יהושע על כתובות, ובספר הפלאה וב"בית יעקב".

6. וכל שכן שאם סובר רבה כדעת ריש לקיש,

ממנו אף בלא גט אלא על ידי מיאון בנישואיו בעלמא — אין לה לא קנס ולא פיתוי, אם תיבעל לאחר שמיאנה, שהרי בחזקת בעולה היא מאחר שניסת לאיש.<sup>(9)</sup>

ג. איילונית<sup>(10)</sup> — שאין לה נערות, אלא או קטנה היא או בוגרת — אין לה לא קנס ולא פיתוי, שאין קנס של אונס ומפתה אלא בנערה [לדעת התנא של הברייתא הזו].

ד. וחיוצאת משום שם רע, שהוציא עליה בעלה והביא עדים שזינתה תחתיו בעודה ארוסה, אין לה לא קנס ולא פיתוי.

כוונת הברייתא, שאין אותו בעל שמיאנה בו ועקרה את הקדושין למפרע חייב לה על ביאתו הראשונה שעשה — באונס או ברצון — כשנישאת לו, ואף שנעקרו הקדושין למפרע ואיגלאי מילתא שלא היתה אשתו.

ובקובץ שיעורים ביאר את הטעם על פי מה שכתב בחדושי רבינו חיים הלוי [אישות ב ט] שאין המיאון מגלה למפרע שמעולם לא היו קדושין, ולא לכל דבר אנו דנים אותה כמי שלא היתה מקודשת מעולם, ראה שם.

ונראה מדברי הקובץ שיעורים, כי מי שנתקדשה קידושי טעות, יהא חייב בעלה לשלם לה קנס. ובחידושי הרד"ל כתב לדבר פשוט, כי מי שנתקדשה קידושי טעות אין לה קנס ולא פיתוי על ביאת בעלה בה, וראה מה שחילק בין קידושי טעות לממאנת.

10. ביאר רש"י: "איילונית, שאין לה סימני נערות לעולם, ואינה יולדת, לשון איל זכר דוכרניתא דלא ילדה".

כלומר: האיילונית שאינה יולדת נקראת על שם האיל שהוא זכר ואינו יולד.

וב"מגלת ספר" ביאר הטעם שהיא נקראת על שם האיל ולא על שם בהמות אחרות שהם

אי רבי יצחק הן — הסובר אין מלקות בחייבי כריתות.

תנו רבנן:

א. עריות, ושניות לעריות, אם בא עליהן, אין להן לא קנס של אונס ולא פיתוי.

כלומר: ולא קנס שעל ידי פיתוי,<sup>(8)</sup> ותתבאר פסקא זו בגמרא.

ב. הממאנת, שהיא יתומה קטנה שהשיאיה אמה ואחיה נישואין דרבנן, והיא יוצאת

שאיין קושיא זו אלא לאביי [שאותו שאל רב פפא], כי הוא הסובר ללמוד מ"תחת" שחייב אף בבושת ופגם כמבואר לעיל לג א, הרי בהכרח שאינו סובר כעולא הלומד "תחת תחת" לגזירה שוה דמשלם ואינו לוקה, כמבואר לעיל לב ב.

8. ביארו התוספות את לשון הברייתא הקוראת לתשלומיו של האונס "קנס" יותר מאשר לתשלומיו של המפתה, דהוא משום "דאונס שותה בעציצו", כלומר: חייב הוא לשאתה לאשה, ואפילו היא חוגרת או סומא או מוכת שחין [כמבואר במשנה לקמן לט א].

וביאר דבריהם ב"אילת השחר", שאין כוונתם לומר שדין "ולו תהיה לאשה" הוא דין קנס, אלא כוונתם לומר דהאונס אינו נפטר מן הקנס אפילו אם לוקחה לאשה, מה שאין כן המפתה שאם לקחה לאשה הרי הוא פטור מן הקנס; אבל ב"קובץ שיעורים" הבין מדבריהם ש"ולו תהיה לאשה" הוא קנס, והביא כמה ראשונים שאינו קנס, ראה שם.

9. נתבאר על פי רש"י, [וראה עוד בביאור שיטת רש"י בהערות שבדברי הגמרא על פסקא זו]; אבל התוספות הקשו על פירוש זה, ופירשו את

דעת רבי שמעון בן מנסיא: כל אשה שאין ראוי הוא לקיימה ולקיים בה "ולו תהיה לאשה", הרי היא ממועטת מחיוב קנס כשבא עליה.

דעת משנתנו: הן מי שבא על חיבי לאוין שקדושין תופסין לו בהן, והן מי שבא על חיבי כריתות שאין קדושין תופסין לו בהן, הרי הוא חייב בקנס.

### אילומא "עריות" ששנינו

היינו עריות ממש הכתובות בפרשת אחרי לז-א מות, וחייב עליהן כרת —

ו"שניות" ששנינו, הן עריות בדרגת קורבה שניה<sup>(1)</sup> — האסורות מדברי סופרים?

כך הרי ודאי אי אפשר לפרש. שהרי השניות

כך סבורה היתה הגמרא לפרש, והיא מקשה על זה לקמן, ומפרשת את הפיסקא הזו.

מפרשת הגמרא את כל פיסקות הברייתא:

א. עריות ושניות לעריות אין להן קנס:

מאי "עריות" ששנינו בברייתא, ומאי "שניות לעריות"?

לעיל כט ב נחלקו שמעון התימני ורבי שמעון בן מנסיא, בדין קנס בנשים האסורות לו, ואין אני קורא בהן "ולו תהיה לאשה":

דעת שמעון התימני: לא מיעטה התורה מן הקנס אלא אותן נשים שאין לו בהן הויה [קידושין], היות ואמרה תורה "ולו תהיה לאשה".

בפשיטות ששניות יש להן קנס כיון שמדאורייתא ראיות הן, ואילו נתינה — שאף היא אסורה רק מדברי סופרים לדעת רש"י — הרי מוכח שאינה בת קנס וכמבואר לעיל כט ב, וראה בהערות שם; ולזה ביאר רש"י שחלוק דין שניות מדין נתינה, כיון שהשניות אינן אלא להרחיק אדם מן העבירה. והמשנה למלך בהלכות נערה בתולה [א] כתב על דברים אלו, שאינו מוצא טעם וריח בחילוק זה, ורבינו עקיבא איגר ציין לדברי השער המלך [איסורי ביאה יח כד] שעשה טעם וסמוכין לחילוק זה.

והמשנה למלך [נערה בתולה א ה ד"ה והנני, הביאו רבינו עקיבא איגר בדרוש וחדוש] כתב לבאר את סוגייתנו, שהקושיא היא, מאחר שלשון הברייתא "עריות" משמע דוקא חייבי כריתות, אם כן משמע שהתנא סובר כשמעון התימני, שלא נתמעטה רק אשה שאין בה הויה [וכן פירש רש"י ד"עריות" הן חייבי כריתות, וכן משמע קצת לשון רש"י בד"ה מאי, שכתב:

זכרים; דהיינו משום ש"איל" מתורגם "דכר", וכן מתורגם מלת "זכר", ונמצא שלאיל אין בארמית שם בפני עצמו אלא כך שמו: "הזכר", ולכן נקראת האיילוניית על שמו בדוקא.

1. א. ונתבארו ביבמות כא א. ורש"י כתב: שניות, שגזרו חכמים על שניות להן וכו' כגון אם אמו ואם אביו ושאר עריות השניות בפרק שני דיבמות; וכתב עליו הרש"ש ד"בכדי נסבה", כי באלו לא שייך קנס שאינן בתולות וגם הן בוגרות, וביאר, ורש"י לא כתב את הקרובות האלו אלא להסביר מה הן שניות דעלמא, ולא להסביר את הברייתא כאן; והיעב"ץ בהגהותיו האריך בזה ראה שם,

ב. כתב רש"י: "שניות, שגזרו חכמים על שניות להן להרחיק מן העבירה". וביאר בעל ה"שיטה מקובצת" את דברי רש"י שהוצרך להזכיר כאן את טעם איסור השניות, שכוונתו בזה לבאר, היות ובהמשך מקשה הגמרא